

CARDS TWINNING PROJEKAT BA05-IB-AG-01
Aktivnost 1.5 “Višegodišnji program obuke (trening trenera) s naglaskom na
legislativu EU, reorganizaciju i tehničke i praktične kapacitete ”
Aktivnost 3.3 “Poboljšanje organizacije veterinarske inspekcije”
u okviru CARDS Twinning projekta BA05 IB AG 01
Izveštaj o održanoj radionici
Sarajevo, 05. – 08. novembra 20007. godine

SAŽETAK

U mjesecu novembru 2007. godine, strani eksperti učestvovali su u radionici sa predstavnicima BiH kako bi se poduzele daljnje aktivnosti po ranijim preporukama o animalnom otpadu i kontroli TSE u BiH. Na radionici se raspravljalo o tekućim pitanjima u vezi s uklanjanjem animalnog otpada (ABP). Stručnjaci su pružali savjete o načinu utvrđivanja kapaciteta za uklanjanje ABP, o zahtjevima EU u vezi sa uklanjanjem ABP i izuzecima vezanim za zakopavanje, te o budućim kafilerijskim kapacitetima. Na kraju radionice donesen je zaključak da treba nastojati da se kratkoročno osigura neškodljivo zakopavanje animalnog otpada, a da u međuvremenu treba razraditi srednjoročnu odnosno dugoročnu strategiju uklanjanja koja će podrazumijevati kafilerijske ili spalioničke kapacitete. Tokom radionice je napravljena i ček lista kako bi se doprinijelo sadašnjem načinu vršenja inspekcije mjesta za zakopavanje i deponija.

SKRAĆENICE

U izvještaju se koriste sljedeće skraćenice:

ABP	Animalni otpad
BiH	Bosna i Hercegovina
BSE	Goveđa spongiformna encefalopatija
MO	Mjerodavni organ
DB	Distrikt Brčko
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
LAVES	Landesamt für Verbraucherschutz und Lebensmittelsicherheit, Niedersachsen, Njemačka
RS	Republika Srpska
SRM	Specifični rizični materijal
SVO	Državni ured za veterinarstvo
TSE	Transmisivna spongiformna encefalopatija
VB	Velika Britanija

SADRŽAJ

1. Uvod
2. Ciljevi
3. Tekuća pitanja
4. Zahtjevi EU u vezi sa uklanjanjem ABP
5. Uklanjanje zakopavanjem ili spaljivanjem
6. Utvrđivanje potreba za uklanjanjem ABP
7. Mogućnosti za buduće kafilerijske kapacitete
8. Zaključci i preporuke radionice

06.12.2007. godine
Verzija 1.0

Prilog 1 – Lica koja su učestvovala u radionici

Prilog 2 – Primjeri uvjeta koji se koriste za zakopavanje na imanju u slučaju pojave žarišta bolesti

Prilog 3 – Ček lista za vršenje inspekcije na mjestima zakopavanja, pripremljena u toku radionice

1. UVOD

Radionica je održana u BiH od 05. do 08. novembra 2007. godine. Cilj radionice bio je da se provedu daljnje aktivnosti po preporukama sljedećih misija:

- Aktivnost 3.1: Analiza i podrška veterinarskim inspekcijama – Animalni otpad <http://www.vet.gov.ba/twinning-proj/?cid=384,1,1>
- Aktivnost 3.1: Analiza i podrška veterinarskim inspekcijama – BSE/TSE <http://www.vet.gov.ba/twinning-proj/?cid=415,1,1>

Aktivnosti radionice potpomogla su dva veterinarska eksperta iz Njemačke i Velike Britanije, te jedan tehnički ekspert iz Njemačke. U **Prilogu 1** nalaze se detaljne informacije o licima koja su učestvovala u radionici.

2. CILJEVI

Ciljevi radionice:

- Razrada posebnog programa obuke kojim će se povećati tehnički i praktični kapaciteti, s naglaskom na osiguranje kvalitete u epidemiološkim ispitivanjima, zdravlje životinja (kontrola bolesti životinja kao što je TSE/BSE) i kontrola ABP u cilju ispunjavanja standarda EU za izvoz životinja i proizvoda životinjskog porijekla.
- Razrada prijedloga usmjerenih na jačanje veterinarskih inspekcija i priprema smjernica sa ček listama za inspekcijske aktivnosti koje će se dostaviti zainteresovanim stranama.
- Postizanje sporazuma o radnoj strukturi (strukturi tima) i metodologiji za provedbu smjernica i daljnjih programa obuke. Eksperti iz BiH bi trebali biti u stanju nastaviti s radom bez podrške stranih eksperata.
- Zajedno sa Task Force grupom za zdravlje životinja pripremiti prijedloge / smjernice za provedbu:
 - domaće kontrole TSE koja će biti ujednačena i u skladu sa Uredbom (EC) br.882/2004
 - jasnih protokola u kojima će biti precizno utvrđena odgovornost za prikupljanje uzoraka moždanog stabla i njihovo slanje u laboratorije za pretrage na TSE
 - programa praćenja TSE u malim preživačima
 - da se osigura vršenje zakopavanja ABP na način koji je u skladu sa odredbama Uredbe (EC) br.811/2003
 - da se osigura da se u budućnosti SRM uklanja u skladu sa Uredbom (EC) br.1774/2002.
- Zajedno sa Task Force grupom za zdravlje životinja, razraditi prijedlog plana hitnih mjera za suzbijanje i iskorjenjivanje TSE.

06.12.2007. godine

Verzija 1.0

- vi. Izvršiti evaluaciju upitnika koje su popunili predstavnici entiteta/DB, kako bi se stekao pregled kapaciteta za uklanjanje ABP u BiH.
- vii. Iznijeti nalaze o kojima se razgovaralo i koji su evaluirani, te dati prijedloge za Task Force grupu za zdravlje životinja.
- viii. Definirati način izvještavanja o napretku aktivnosti i o tekućoj dokumentaciji sa rezultatima rada.

3. TEKUĆA PITANJA

Strani eksperti su opisali svoja područja odgovornosti. Patrick Burke je opisao provedbu nadzora TSE u Velikoj Britaniji. Heinz Lessman je opisao način uklanjanja ABP u oblasti Landkreis Cloppenburg u Njemačkoj, a Rainer Thomes je objasnio tehničke aspekte praćenja objekata za uklanjanje ABP u Donjoj Saksoniji u Njemačkoj. Ostali učesnici radionice opisali su sadašnju situaciju u BiH u vezi s uklanjanjem animalnog otpada:

- Sadašnjim propisima je dužnost za odvoz i uklanjanje ABP povjerena opštinama. Opštine ovu dužnost dalje prenose na privatne firme.
- U ovom trenutku postoji samo nekoliko mjesta za zakopavanje / deponija koja se koriste i koja ispunjavaju propisane standarde za zaštitu okoliša/sigurnost. Ovo predstavlja neutvrđeni rizik za zdravlje ljudi i životinja, te za prirodnu sredinu.
- Uginula stoka se obično zakopava na imanju s kojeg potiče.
- Prilikom pojave žarišta bolesti koje se obavezno prijavljuju, eutanazirane životinje se zakopavaju na imanjima s kojih potiču ili u posebno određenim jamama izvan imanja.
- Otpad iz klaonica se obično uklanja na deponijama zajedno sa ostalim otpadom.
- Mogla bi se poboljšati saradnja među opštinama radi stvaranja novih mjesta za uklanjanja otpada.
- Trupla životinja zaraženih trihinozom uklanjaju se spaljivanjem na otvorenom.
- Animalni otpad iz klanja koje se vrši tokom vjerskih praznika često se odlaže u rijeke ili baca.
- Predstavnici iz određenih područja su naveli da su razmatrali mogućnost uspostavljanja mjesta za zakopavanje ili spalionica, ali se nisu mogli sporazumjeti o odgovarajućoj lokaciji
- Predstavnici jednog područja su naveli problem nedovoljnog broja inspektora koji bi omogućio kvalitetan nadzor.
- Sadašnji propisi u BiH ne pružaju dovoljnu osnovu za razradu državne strategije uklanjanja ABP.

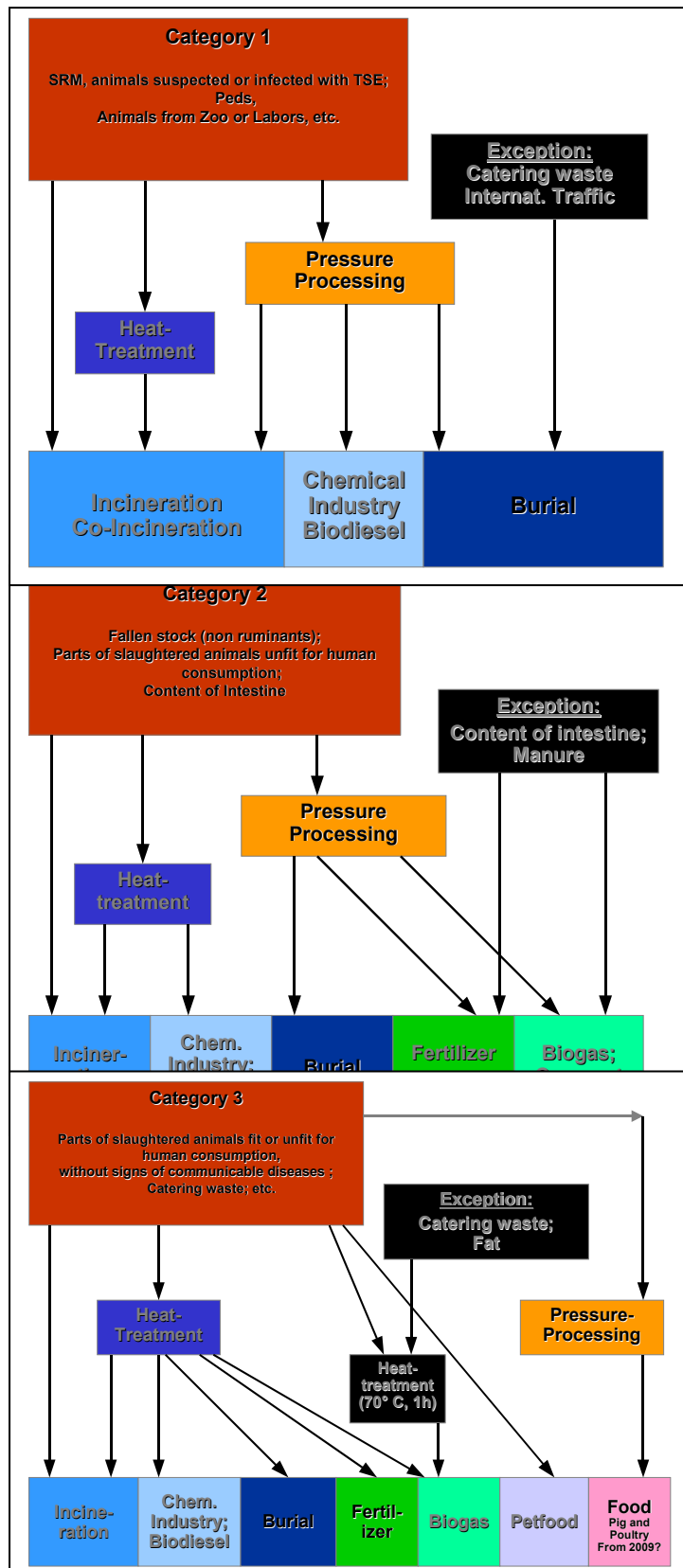
4. ZAHTJEVI EU U VEZI SA UKLANJANJEM ABP

Pošto ne postoje kafilerijski objekti u BiH (osim jednog objekta za preradu mesa peradi), nije svrsishodno vršiti kategorizaciju ABP u BiH. Uginule životinje se općenito zakopavaju na imanju, a sav klaonički animalni otpad se zakopava na opštinskim deponijama u BiH.

Prema Uredbi EU, moguće je, uz određene izuzetke, jedino kategoriju 3 ABP ponovno koristiti, npr. za stočnu hranu ili kao gnojivo. Učesnicima radionice dat je prevod Uredbe (EC) br.1774/2002 kojom se propisuju zdravstveno-sanitarna pravila za ABP. Heinz Lessman je iznio sažetak uvjeta propisanih Uredbom.

Kategorizacija i uklanjanje

Dijagram u nastavku daje sažetak kategorizacije i načine uklanjanja (član 4., 5. i 6. Uredbe (EC) br.1774/2002).

Opšti sanitarni uvjeti

Osnovni sanitarni principi u rukovanju, prevozu, preradi i skladištenju ABP u Prilogu V Uredbe (EC) br.1774/2002 su sljedeći:

- Adekvatno razdvajanje «nečistih» područja gdje se prima ABP i «čistih» područja odakle se šalju prerađeni proizvodi.
- Odgovarajuća oprema za čišćenje i dezinfekciju vozila i kontejnera koji napuštaju nečisti sektor.
- Dokumentirane preventivne mjere za ptice, glodare i insekte.
- Rukovanje i skladištenje prerađenih proizvoda radi sprečavanja rekontaminacije.

Sakupljanje i prevoz

Uvjeti za sakupljanje i prevoz ABP i prerađenih proizvoda iz Priloga II Uredbe (EC) br.1774/2002 su sljedeći:

Označavanje

Materijali kategorije 1, 2 i 3 moraju biti prepoznatljivi i odvojeni tokom prevoza, te se moraju tretirati kao kategorija najvišeg rizika ako su pomiješani

Vozila, kontejneri i ambalaža moraju biti označeni na sljedeći način:

- Kat 1 -Samo za uklanjanje,
- Kat 2 -Neprikladno za prehranu životinja, ili
- Kat 3 -Neprikladno za prehranu ljudi.

Kontejneri i vozila

Vozila i kontejneri za višekratnu upotrebu se moraju čistiti i dezinficirati nakon svake upotrebe, te se moraju održavati u čistom stanju i biti čisti i suhi prije upotrebe

Prateći dokumenti

ABP mora biti praćen prometnim dokumentom u tri primjerka (za pošiljaoca, prevoznika i primatelja) koji sadrži sljedeće informacije:

- Kategorija, vrsta, količina, mjesto porijekla, ime i adresa prevoznika, ime i adresa primatelja, te broj odobrenja, ako postoji.

Izdavanje odobrenja za objekte

Detaljni uvjeti za izdavanje odobrenja za objekte koji rade s ABP su:

- Objekti za skupljanje (čl. 10)
- Objekti za skladištenje (čl. 11)
- Spalionice i suspalionice (čl. 12)

06.12.2007. godine

Verzija 1.0

- Objekti za preradu kategorije 1 ili 2 (čl. 13)
- Uljno-hemijski objekti za preradu kategorije 2 ili 3 (čl. 14)
- Tvornice biogasa i kompostiranje (čl. 15)
- Objekti za preradu kategorije 3 (čl. 17)
- Tvornice hrane za ljubimce i tehnički objekti (čl. 18)

5. UKLANJANJE ZAKOPAVANJE ILI SPALJIVANJEM

Kako je već navedeno, Uredbom (EC) br.1774/2002 propisane su odobrene metode za uklanjanje animalnog otpada kategorije 1, 2 i 3. Propisana je opšta zabrana uklanjanja ABP zakopavanjem ili spaljivanjem, a naučna osnova zabrane objašnjena je u sljedećem dokumentu:

http://ec.europa.eu/food/food/biosafety/animalbyproducts/guidance_note_en.pdf . Međutim, Uredbom su predviđeni i sljedeći izuzeci:

- i. Uginuli kućni ljubimci mogu se direktno uklanjati kao otpad zakopavanjem,
- ii. Uginuli preživači koji sadrže SRM na mjestu uklanjanja (kategorija 1) i materijali kategorije 2 i 3 koji potječu iz udaljenih područja, mogu se ukloniti kao otpad zakopavanjem ili spaljivanjem na licu mjesta, i
- iii. ABP se može ukloniti kao otpad zakopavanjem ili spaljivanjem na licu mjesta u slučaju žarišta bolesti koja se obavezno prijavljuje, npr. slinavke i šapa.

«Udaljena područja» definirana su kao *područja gdje je populacija životinja tako mala i gdje su objekti toliko udaljeni da bi aktivnosti neophodne za sakupljanje i prevoz otpada do njih bili neprihvatljivo teški u poređenju sa uklanjanjem na licu mjesta*. Zemlje članice EU imaju obavezu informiranja Evropske komisije o svim «udaljenim područjima» koja se odrede kao takva, kao i o razlozima za njihovo određivanje. Za ovakva udaljena područja u Velikoj Britaniji udaljenost od najbližeg mjesta za uklanjanje je općenito veća od 100km, a gustoća populacije stoke je vrlo niska.

Navedeni izuzeci **ne** odnose se na trupla životinja sumnjiva na TSE, npr. BSE ili grebež.

Uredbom (EC) br.811/2003 propisani su dodatni uvjeti za primjenu odredbe o izuzecima radi zakopavanja ili spaljivanja ABP u udaljenim područjima odnosno u slučaju ozbiljnih žarišta bolesti koje se obavezno prijavljuju. Mogućnosti koje su propisane su:

- i. Spaliti ili zakopati na licu mjesta
- ii. Zakopati na ovlaštenoj deponiji (Direktiva 1999/31/EC¹)
- iii. Spaliti ili zakopati tamo gdje to predstavlja minimalan rizik po zdravlje ljudi i životinja i prirodnu sredinu

Kod (i) i (iii), mjerodavni organ (MO) mora uzeti u obzir i drugu legislativu/uputstva o zdravlju ljudi i zaštiti prirodne sredine

Kod spaljivanja u slučaju žarišta, MO mora osigurati:

- Pravilno spaljivanje do pepela
- Spaljivanje bez ugrožavanja zdravlja ljudi

¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1999/L/01999L0031-20031120-en.pdf>

- Spaljivanje bez štete po prirodnu sredinu (voda, zrak, zemlja, bilje, životinje, buka/miris, negativni učinci na seoska područja)

Kod zakopavanja u slučaju žarišta, MO mora osigurati:

- Zakopavanje kojim se sprečava pristup mesožderima, i
- Zakopavanje na ovlaštenoj deponiji (Direktiva 1999/31/EC), ili
- Zakopavanje na drugom mjestu bez ugrožavanja zdravlja ljudi i štete po prirodnu sredinu (voda, zrak, zemlja, bilje, životinje, buka/miris, negativni učinci na seoska područja)

Za prevoz trupala kod pojave žarišta, MO mora osigurati sljedeće:

- Kontejneri su sigurni/bez curenja
- Vršiti se nadgledanje utovara/istovara
- Vršiti se dezinfekcija točkova pri napuštanju mjesta zaraze
- Kontejneri se čiste i dezinficiraju nakon istovara
- Vršiti se pratnja vozila, testiranje na curenje i koristi se dvostruki sloj pokrivača na vozilu

Za uklanjanje u udaljenim područjima, MO mora vršiti redovno praćenje da bi se osiguralo sljedeće:

- Uklanjanje ABP uz minimalni rizik po vodu, zrak, zemlju, bilje, životinje, buku/miris, negativne učinke na seoska područja

Za sve slučajeve zakopavanja ili spaljivanja u udaljenim područjima ili kod pojave žarišta, odgovorna osoba mora voditi evidenciju o sljedećem:

- Količina npr. 20 trupala/10 tona
- Kategorija npr. Kategorija 1
- Vrsta npr. goveda
- Datum npr. 05.11.2007.
- Mjesto npr. najbolji bi bio precizan opis mjesta

U **Prilogu 2** izvještaja date su pojedinosti o uvjetima koji su nedavno utvrđeni u Engleskoj da bi se moglo izvršiti zakopavanje u jednom području koje je bilo pod ograničenjima prevoza uginule stoke zbog pojave slinavke i šapa.

Dodatne informacije o Uredbi (EC) br. 1774/2002 mogu se naći na http://ec.europa.eu/food/food/biosafety/animalbyproducts/faq_en.htm

6. UTVRĐIVANJE POTREBA ZA UKLANJANJEM ABP

Upitnik

Predstavnicima administrativnih jedinica u BiH dostavljen je jedan upitnik prije radionice kako bi se mogao utvrditi broj životinja (goveda, ovaca, koza, svinja, peradi, konja), broj registrovanih imanja, broj klaonica, broj zaklanih životinja, količina dobijenog klaoničkog otpada, broj uginule stoke, broj životinja eutanaziranih kod pojave žarišta i broj mjesta za zakopavanje i uklanjanje otpada. Rezultati ankete su sljedeći:

- Predstavnicu pojedinih administrativnih jedinica nisu popunili upitnik. Drugi su vratili djelomično popunjene upitnike ili su dali podatke koji se ne slažu.
- Nije moguće doći do ukupnog broja životinja zaklanih u klaonicama.
- U većini slučajeva ne vrši se vaganje klaoničkog otpada.
- Trenutno se u BiH ne vrši kategorizacija ABP.
- Podaci prikupljeni iz popunjenih upitnika nisu bili dovoljni za dobijanje precizne procjene ukupne količine animalnog otpada u BiH.

Korištenje standardnih tabela radi procjene kapaciteta ABP

Tabele u nastavku mogu se koristiti za procjenjivanje broj uginule stoke i količine klaoničkog otpada. Za uginulu stoku je od koristi imati neke osnovne podatke o proizvodnji. Razlike u broju uginule stoke među zemljama mogu se pojaviti zbog različitosti u uzgoju stoke i sistemima proizvodnje.

Količina klaoničkog otpada ovisi o prosječnoj težini životinja po vrstama u zemlji i o drugim faktorima kao što je količina iznutrica koje se koriste.

Poznate vrijednosti i smjernice								
Vrsta životinje	Tovni ciklus	Uginula stoka i gubitci u %	Normalna težina u kg			Životinje koje nisu namjenjene za ljudsku	Konfiskat dijelova tijela u %	Transportna uginuća u %
			LAU kalkulacija	Prerada živ. nus proizvoda	zariste bolesti životinja			
telad do 7 mjes	1,20	14,0	150,0	50,0	140,0	0,23	0,23	nepoznato
junad > 7 mjes	1,00	3,3	250,0	260,0	450,0	0,80	0,80	nepoznato
goveda > 2 go	1,00	3,3	500,0	500,0	650,0	0,8	0,80	nepoznato
prasad do 30	2,60	13,0	15,0	15,0	15,0	nepoznato	nepoznato	nepoznato
tovne svinje p	2,30	5,0	60,0	60,0	70,0	0,23	0,23	nepoznato
prasice	0,33	12,0	150,0	240,0	250,0	nepoznato	nepoznato	nepoznato
ovce	1,00	14,5	37,5	28,0	40,0	0,07	0,07	nepoznato
koze	1,00	3,5	37,5	41,0	38,0	0,12	0,12	nepoznato
konji	1,00	6,0	500,0	305,0		nebitno		nepoznato
nesilice	0,93	7,0	2,0	1,8		1,80		0,55
brojleri	7,20	4,4	2,0	0,6		1,80		0,55
curke	2,70	8,0	12,0	8,3		1,80		0,55
patke	7,00	4,0	2,0	1,6		1,80		0,55
guske	1,00	2,0	4,0	4,0		1,80		0,55

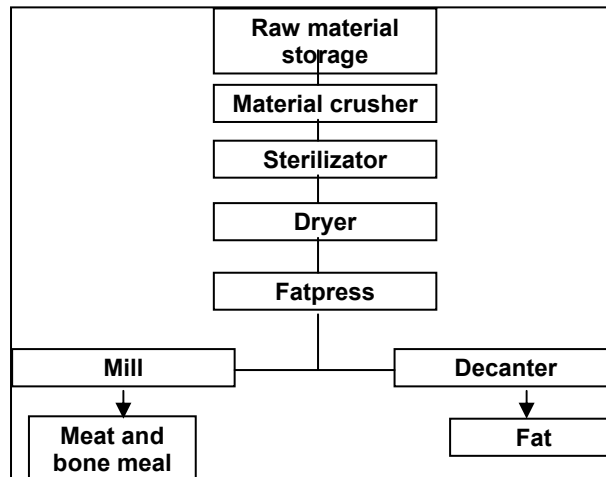
LAU = Jedinica velikih životinja (Large animal unit)

Vrsta životinje	Randman	Težina zive životinje u kg	Materijal KAT 1 u % težine zive životinje	Materijal KAT 2 u % težine zive životinje	Materijal KAT 3 u % težine zive životinje	Ostatak u % težine zive životinje	Masnoca i kosti
telad	0,56	235,7	3,2	9,0	25,8	6,0	16,8
goveda	0,58	569,0	9,9	8,8	17,5	5,8	13,5
tovne svinje	0,78	117,9		3,8	14,2	4,0	16,6
prasice	0,78	250,0		5,0	18,0	5,0	20,0
ovce	0,50	40,0	5,7	17,7	18,7	8,0	17,4
koze	0,50	36,0	5,7	17,7	18,7	8,0	17,4
konji	0,49	540,0		10,0	41,0	nepoznato	nepoznato
nesilice	0,65	2,0		21% od OK	63% od OK	16% od OK	16,6
brojleri	0,74	2,0		21% od OK	63% od OK	16% od OK	16,6
curke	0,82	16,0		21% od OK	63% od OK	16% od OK	16,6
patke	0,72	3,1		21% od OK	63% od OK	16% od OK	16,6
guske	0,72	7,6		21% od OK	63% od OK	16% od OK	16,6

7. MOGUĆNOSTI ZA BUDUĆE KAFILERIJSKE KAPACITETE

Rainer Thomes je izvršio poređenje veterinarskih aspekata kafilerija u Njemačkoj i BiH.

Prvi korak je pravljenje dijagrama toka procesa za koji treba dodijeliti kritične kontrolne tačke. (Veličina sirovine, temperatura i pritisak (ukoliko je potrebno)).

Pojednostavljeni dijagram toka materijala u kafileriji

Sirovina se drobi na veličinu od najviše 50 mm, pa se zatim termički obrađuje dok se materijal ne rastvori.

Kontejner sa sirovinom (Njem)

Drobljenje materijala (BiH)

Termička obrada u sterilizatoru se mora odvijati na temperaturi od najmanje 133°C i pod pritiskom od 3 bara u trajanju od najmanje 20 minuta. Tokom čitavog postupka materijal se mora miješati.

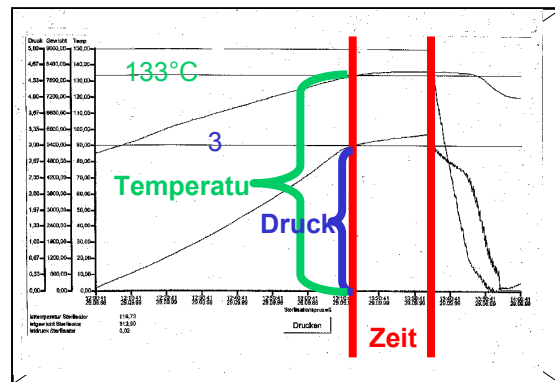

Sterilizator (Njem)

Sterilizator (BiH)

Temperatura i pritisak (ako je obavezna prerada pod pritiskom) se trebaju pratiti preko temperaturnih senzora koji se postavljaju na utvrđene pozicije. Postupak treba kontinuirano snimati.

SVO treba da koordinira izradu dugoročne strategije za uklanjanje animalnog otpada. Ako se tehničke komponente postojećih neaktivnih kafilerija u BiH budu održavale u dobrom stanju, uz adekvatno održavanje kafilerije bi mogle zadovoljiti uvjete propisane Uredbom (EC) No.1774/2002. Prije ulaganja u navedeni projekat bit će neophodno napraviti jedinstveni koncept uklanjanja otpada.

8. ZAKLJUČCI I PREPORUKE RADIONICE

Trenutno je zakopavanje jedini način uklanjanja animalnog otpada koji se redovno koristi u BiH, a učesnici radionice su se složili da taj način treba i dalje koristiti i to što je moguće neškodljivije. Učesnici radionice su napravili ček listu za inspekciju deponija/mjesta za zakopavanje koja je priložena u **Prilogu 3**.

Učesnici radionice su došli do sljedećih zaključaka i preporuka kako bi se poboljšalo uklanjanje animalnog otpada u BiH:

1. Lokacija za sigurno odlaganje animalnih nus proizvoda / leseva trebala bi biti sto hitnije određena od strane svake općine / kantona.

The location for the safe disposal of animal by-products should be determined as soon as possible by municipalities/ cantons.

2. Eksperti Twinning projekta bi trebali do kraja decembra da pronadju odgovor na pitanje sta uraditi sa namirnicama (mlijeko) koje sadrže rezidue antibiotika a u uvjetima gdje ne postoji kafilerija ili spalionica.

Twinning project experts should get an answer to question on what to do with milk containing antibiotics residues in conditions where rendering plant

[**Odgovor eksperata:** Što se tiče pitanja uklanjanja mlijeka kod kojeg je utvrđena veća količina rezidualnih veterinarskih lijekova od dozvoljene, smjernice Evropske komisije u odgovoru na pitanje Q9 i Q26² kažu da je moguće raspršiti mlijeko

² http://ec.europa.eu/food/food/biosafety/animalbyproducts/guidancefvomission_en.pdf

kategorije 2 na zemlju koja se ne koristi za ispašu ukoliko mjerodavni organ ne smatra da bi to predstavljalo rizik širenja bilo koje ozbiljne prenosive bolesti. Najpraktičnija alternativa za uklanjanje tečnog mlijeka bi vjerovatno bila prerada u tvornici za proizvodnju biogasa. Više savjeta, temeljenih na iskustvima Velike Britanije, može se naći na <http://www.defra.gov.uk/animalh/by-prods/default.htm>]

3. Sve aktivnosti na ovu temu bi trebala biti organizovana redovno kvartalno i uz ucesce svih inspeksijskih sluzbi.

Activities on animal by-products disposal should be organised on a quarterly basis with involvement of all inspection services.

4. Izrada i usvajanje drzavnog pravilnika za upravljanje otpadom zivotinjskog porijekla.

There should be design and adoption of secondary legislation for animal by-products management at State level.

5. Potrebno je izraditi drzavnu strategiju uklanjanja otpada izgradnjom kafilerija ili spalionica.

It is necessary to make State level strategy for waste management in BiH using incineration or rendering plants.

6. Postojeci kapaciteti kafilerija u BiH mogu se iskoristi za izgradnju kafilerija na novoj lokaciji

Existing redundant rendering plant capacity in BiH could be relocated to a more suitable location.

7. Duznost izgradnje kafilerije bi trebala da bude na drzavnom / entitetskom nivou.

Responsibility for building a rendering plant should be at State / Entity level.

PRILOG 1 – Lica koja su učestvovala u radionici

Br.	Ime	Organizacija	Funkcija
1.	Slavisa Krestalica	Ured za veterinarstvo BiH-SVO	Sekretar SVO
2.	Zeljko Kovac	SVO	Veterinarski inspektor
3.	Hasan Dzinic	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	Načelnik veterinarske inspekcije
4.	Hajrudin Muslic	Upr. za inspekc. poslove FBiH	Veterinarski inspektor
5.	Vasvija Zubcevic-Kobilic	Upr. za inspekc. poslove FBiH	Veterinarski inspektor

6.	Suada Mustafic	Upr. za inspekc. poslove FBiH	Veterinarski inspektor
7.	Skeja Mile		Ovlašteni veterinarski inspektor Prijedor
8.	Pinjo Almir	SVO	Veterinar stažista
9.	Tokic Jasmin	SVO	Veterinar stažista
10.	Vesna Lemez		Gradski veterinarski inspektor Istočno Sarajevo
11.	Sekaric Branislava	Inspektorat RS	Veterinarski inspektor Istočno Sarajevo
12.	Ljiljana Lucic	Brčko Distrikt	Veterinarski inspektor
13.	Vujadin Krcmar	Veterinarski inspektor Srbac	
14.	Drezina Mladenka	Grad Banja Luka	Veterinarski inspektor
15.	Vukosava Vuckovic	Opština Laktaši	Veterinarski inspektor
16.	Patrick Burke	Defra, V.Britanija	
17.	Heinz Lessman	Landkreis Cloppenburg, Njemačka	
18.	Rainer Thomes	LAVES, Njemačka	
19.	Karoline Schollmeyer	EU Twinning projekat	RTA
20.	Edin Lendo	EU Twinning projekat	Asistent RTA
21.	Svjetlana Batinic	SVO	Veterinar stažista
22.	Slobodanka Cekic	SVO	Viši stručni saradnik
23.	Dragicevic Verica	Inspektorat RS, Doboj	Veterinarski inspektor
24.	Kopustenjski Duska	Inspekcija Prnjavor	Veterinarski inspektor

PRILOG 2 – PRIMJER UVJETA KOJI SE KORISTE ZA ZAKOPAVANJE NA IMANJU U SLUČAJU POJAVE ŽARIŠTA BOLESTI

1) Kako bi se postupilo u skladu sa članom 6. i Prilogom II Uredbe (EC) br.811/2003, zakopavanje na imanju mora biti u skladu sa smjericama DEFRA-inog Kodeksa dobrih poljoprivrednih praksi za zaštitu voda³. Naime, mjesto za zakopavanje mora:

³ <http://www.defra.gov.uk/farm/environment/cogap/pdf/watercod.pdf> naročito stavovi 271-279.

- biti udaljeno najmanje 250 metara od svih izvora ili bunara čija se voda koristi za ljudsku ishranu ili se koristi na farmama sa mliječnim kravama;
- biti udaljeno najmanje 30 metara od bilo kojeg drugog izvora ili vodenog toka, i najmanje 10 metara od bilo kakvog poljskog odvoda;
- imati najmanje jedan metar zdravice ispod dna jame, pri čemu rupa mora biti dovoljno duboka da barem jedan metar zemlje prekrije trupla; i
- prilikom prvog iskopavanja, na dnu ne smije biti stajaće vode.

2) Trupla se moraju zakopati na način da mesožderi ne mogu doći do njih.

3) Mjesta za zakopavanje ne smiju se nalaziti na područjima gdje su prisutne poplave površinskih voda ili u područjima gdje može doći do zagađenja podzemnih voda. U slučaju nedoumice, savjet se može tražiti od Agencije za zaštitu prirodne sredine.

4) Težina trupala zakopanih na jednom mjestu ne bi trebala biti veća od 2 tone. Tamo gdje je potrebno izvršiti zakopavanje više od 2 tone trupala na jednom mjestu, savjeti i odobrenje se moraju tražiti od Agencije za zaštitu prirodne sredine.

5) Mora se voditi evidencija o količini, kategoriji i vrsti zakopanih trupala i o datumu i mjestu kopanja (u skladu sa članom 9. Uredbe (EC) br.811/2003).

**PRILOG 3 – ČEK LISTA ZA VRŠENJE INSPEKCIJE NA MJESTIMA
ZAKOPAVANJA, PRIPREMLJENA U TOKU RADIONICE**

Check lista jame grobnice

Osnovni podaci:

Adresa:	
Veterinarski br / rjesenje br:	
Registrovano od strane:	
Odgovorne osobe:	
Ostalo:	

Zahtjevi	Ispunjeno	Nije ispunjeno:	Komentar
Osnovni podaci	☐ da	☐ ne	Pogledaj gore
Mapa lokacije	☐ da	☐ ne	
Higijenski plan	☐ da	☐ ne	Pogledaj check listu 2
Vrste otpada animalnog porijekla			Pogledaj check listu 3
Evidencija	☐ da	☐ ne	Pogledaj check listu 4

(datum, mjesto)

(potpis)

Check lista 2-Higijenski plan

Uvjeti	Ispunjeno	Nije ispunjeno:	Komentar
Ograda	☐ da	☐ ne	
Ulaz i izlaz kontrolisani	☐ da	☐ ne	
Prilazni putevi/ zelene površine	☐ da	☐ ne	
Dez barijera	☐ da	☐ ne	
Dezinfekcija vozila	☐ da	☐ ne	
Oznake/natpisi	☐ da	☐ ne	
Evidencija	☐ da	☐ ne	
Infrastruktura u funkciji	☐ da	☐ ne	
Oprema i pribor	☐ da	☐ ne	
DDD	☐ da	☐ ne	
Opis procesa	☐ da	☐ ne	

Checklist 3-Vrste otpada animalnog porijekla

Vrsta	Ispunjeno	Nije ispunjeno:	Komentar
Lesevi	☐ da	☐ ne	
Klaonicki otpad	☐ da	☐ ne	
Higijenski neispravne namirnice ziv. por	☐ da	☐ ne	
KAT 1	☐ da	☐ ne	
KAT 2	☐ da	☐ ne	

KAT 3	☐ da	☐ ne	
Infektivni materijal	☐ da	☐ ne	
	☐ da	☐ ne	
	☐ da	☐ ne	
	☐ da	☐ ne	
	☐ da	☐ ne	

Check lista 4-Evidencija

Uvjeti	Ispunjeno	Nije ispunjeno:	Komentar
Kolicina	☐ da	☐ ne	
Odvajanje po kategor.	☐ da	☐ ne	
Evidencije o vrstama otpada z.por.	☐ da	☐ ne	
Evidencija o prijevoznim sredstvima	☐ da	☐ ne	
Evidencija o dostavljacima / vlasnicima otpada	☐ da	☐ ne	
Evidencija o uzorkovanjima	☐ da	☐ ne	
Evidencija o vrstama i kolicini DDD	☐ da	☐ ne	
Rijesenje / uputa o unistenju	☐ da	☐ ne	